

УДК 341

АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ ЖӨНІНДЕГІ КОМИТЕТ

Сагиндыкова Айнур Пулатовна, Билим Толхын

sagindykovaai@mail.ru ; Johntohin8@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ заң факультеті

Халықаралық құқық мамандығының 3-курс студенттері

Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қаласы

Ғылыми жетекші - Мурзағалиев Е.Ч.

Аннотация

Ғылыми мақаланың тақырыбы: Мақалада Адам құқықтары туралы комитет және оның маңыздылығын жанжақты ашу басты мақсат болып табылады. Адам құқықтары жөніндегі комитет азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактінің қатысушы мемлекеттерінің орындалуын қадағалайтын тәуелсіз сарапшылар органы деген анықтама беріледі.

Ғылыми мақаланың мақсаты: Әрбір адамның өмір сүруге, еркіндікке және қолсұғылмайтын дербестікке құқығы бар екендігін көрсету. Мақала арқылы соны жеткізе білу. Халықаралық құқық саласы шегінде дүние жүзі қауымдастығының адам құқықтары мен бостандықтары бұзылған жағдайда мемлекеттің ішкі жұмысына араласаалуы мүмкіндігін соңғы жылдардың бір үздік әлемдік жетістіктердің бірі деп қарстыруға болады.

Бұл жұмысымызда адам құқықтарын қорғаудың халықаралық аспектілерін қарастыра келіп оны сыртқы саясатпен байланыстыра кетуді мақсат етіп отырмыз.

Ғылыми мақаланың кілт сөздер: комитет, адам құқықтары, БҰҰ, пакт, саяси құқықтар, органдар, Бас ассамблея, факультативтік хаттама, шағым, қарар.

Ғылыми мақаланың қорытындысы: Сонымен қорыта келіп төмендегідей тұжырым жасауға болады: жалпы әлемдік деңгейде адам құқықтарын қорғауға аса жоғары мән берілуде деп айтуға болады әрібұл бағыттабасты бағдар ретінде ұстанатын қағида- ол жалпы адамгершілік құндылықтары екендігі айқын көрніс таба бастады. Сондай-ақ қазіргі кезде адам құқықтарын қорғау халықаралық деңгейде ұйымдық тұрғыдан алғанда жоғарғы деңгейде көрініс тапқан деп айтуға болады. Әрбір адам туылғанынан бастап белгілі бір мөлшердегі ажыратылмас құқықтарға ие, ол құқықтарды қамтамасыз ету үшін қоғам мен мемлекет жәрдемдесуі тиіс. Халықаралық құқық саласы шегінде дүние жүзі қауымдастығының адам құқықтары мен бостандықтары бұзылған жағдайда мемлекеттің ішкі жұмысына араласаалуы мүмкіндігін соңғы жылдардың ең бір үздік әлемдік жетістіктердің бірі деп қарстыруға болады.

Аннотация

Тема научной статьи: В статье главной целью является всестороннее раскрытие информации о комитете по правам человека и его значимости. Комитетом по правам человека выдается справка-орган независимых экспертов, контролирующей выполнение государств-участников Международного пакта о гражданских и политических правах.

Цель научной статьи: Показать, что каждый человек имеет право на жизнь, свободу и неприкосновенность. В рамках сферы международного права можно рассмотреть возможность вмешательства Всемирной ассоциации в внутреннюю работу государства в случае нарушения прав и свобод человека как одного из лучших мировых лидеров за последние годы. В этой работе мы намерены рассмотреть международные аспекты защиты прав человека и связать его с внешней политикой.

Ключевые слова научной статьи: комитет, права человека, ООН, пакт, политические права, органы, Генеральная ассамблея, Факультативный протокол, жалоба, резолюция.

Заключение научной статьи: Таким образом, можно констатировать, что на общемировом уровне особое внимание уделяется защите прав человека, как принцип, придерживающийся многогранной ориентации - это общечеловеческие ценности. Также можно сказать, что в настоящее время защита прав человека проявлена на высоком организационном уровне на международном уровне. Каждый человек имеет неотделимые права в определенном количестве с момента его рождения, которые должны содействовать обществу и государству для обеспечения прав. В рамках сферы международного права возможность Всемирной ассоциации при нарушении прав и свобод человека вмешиваться во внутреннюю работу государства можно считать одним из лучших мировых достижений последних лет.

Annotation

Topic of the scientific article: *Legal equality of women in society. Women's place and rights. Be able to use your freedom, not to be deceived among people. The Committee for monitoring the implementation of these issues and its work history, progress, goals and objectives.*

The purpose of the scientific article: *To show that everyone has the right to life, freedom and inviolability. Within the scope of international law, it is possible to consider the possibility of interference by the world Association in the internal work of the state in case of violation of human rights and freedoms as one of the best world leaders in recent years. In this work we intend to consider the international aspects of the protection of human rights and link it with foreign policy.*

Keywords of the scientific article: *Committee, human rights, UN, Covenant, political rights, bodies, General Assembly, optional Protocol, complaint, resolution.*

Conclusion of the scientific article: *Thus, we can state that at the global level, special attention is paid to the protection of human rights, as a principle that adheres to a multi-faceted orientation - these are universal values. It can also be said that at present the protection of human rights is manifested at a high organizational level at the international level. Each person has inseparable rights in a certain amount from the moment of his birth, which should contribute to society and the state to ensure rights. Within the sphere of international law, the ability of the world Association to interfere in the internal work of the state in violation of human rights and freedoms can be considered one of the best world achievements of recent years.*

Адам құқықтары жөніндегі комитетке барлық қатысушы мемлекеттер өз құқықтарының іске асырылуы туралы үнемі есеп беріп отыруға міндетті. Мемлекет халықаралық пактіге қосылғаннан кейін бір жыл, комитеттің өтініші бойынша (әдетте төрт жылда бір рет) есеп беруі керек. Комитет әр есепті қарастырады және қатысушы мемлекетке «қорытынды бақылаулар» ретінде пікірлері мен ұсыныстарын береді. Комитет жылына үш сессия Женева немесе Нью-Йоркте өткізеді. Комитет Адам құқықтары туралы заңдар мен нормалардың мазмұнын анықтау міндетін атқарады.

Басты ерекшелігі, Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактінде көзделген құқықтардың бұзылуы туралы жеке шағымдарды қабылдауға және қарауға және олар бойынша билік органдарына ұсыныстар беруге құқылы. Комитет мүшелері талқыланған жобаларға пікір білдіре алады. Комитет қатысушы елдер ұсынған уағдаластықтың орындалуы туралы есептерді бағалайды, пакт бойынша ескертулер жасайды және пактінің бірінші факультативтік хаттамасын ратификациялаған елдердің пактіні бұзғаны туралы мемлекеттер мен жеке тұлғалардың шағымдары туралы пікірлерін білдіреді. Пікірлердің құқықтық маңыздылығын Дж.Моллер: «Комитет пікірлері ресми түрде заңды болмасада, қатысушы мемлекеттер құқықбұзушылықтың құрбаны болмауын қамтамасыз етуге міндетті».

Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактінің Факультативтік хаттамасын ратификациялаған елдер үшін Комитет адам құқықтарының бұзылуы туралы жеке шағымдарды қарау құқығына ие. Жеке шағымды қарау нәтижелері бойынша Комитет органдарға ұсыныстар жасайды. Бұл ұсыныстарда өтініш берушінің ісін қарау, оған кез-келген өтемақы төлеу туралы талаптар болуы мүмкін. Мәселен, БҰҰ Адам құқықтары жөніндегі комитеті Федотованың Рязань облысы туралы заңының кәметке толмағандар арасында гомосексуализмді насихаттауға тыйым салатын ережелерін Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактінің екі бабына қайшы келетінін мойындай отырып, Ресейге қарсы шағымын қолдады. [1] Адам құқықтарын қорғау саласындағы қызметті жүзеге асыра отырып, біз ұлттық деңгейде де, халықаралық деңгейде де мүлдем басқа механизмдер мен процедураларды қолданамыз. Қызметі елдегі жүйелік өзгерістерге қол жеткізуге бағытталған үкіметтік емес ұйымдар БҰҰ жүйесінде адам құқықтарын қорғау тетіктерін белсенді қолданады. Бұл тетіктерді пайдалану адам құқықтары саласындағы мемлекеттік саясатқа әсер етудің бір әдісі болып табылады және үкіметтік емес ұйымдарға елдегі адам құқықтарының ахуалы туралы өздерін толғандыратын мәселелерді халықаралық-құқықтық органдардың назарына жеткізуге мүмкіндік береді. Адам құқықтарын реттейтін органдардың

ерекшелігі - бұл механизмдер БҰҰ Жарғысының негізінде құрылады және жасалады және БҰҰ-ға мүше барлық елдер де қолданылады. Адам құқықтары жөніндегі жарғылық органдардың ішінде БҰҰ Бас ассамблеясының көмекші органы -Адам құқықтары жөніндегі кеңес ерекше орын алады, Бас Ассамблеяның қарарына сәйкес құрылған,ол көптеген мандаттарды, механизмдерді ауыстырады және қабылдайды. [2. 3-5 б.] Комитет мүшелері өз үкіметтерінің өкілдері ретінде емес, жеке тұлға ретінде қызмет етеді. Сондықтан Комитеттің іс-әрекеттері саяси объективті болуы керек. Жүріс-тұрыстың ең жоғары стандарттарын қамтамасыз ету үшін Комитет этикалық ережелерді қабылдады. Комитеттің жұмыс ережелері осы элементтердің кейбірін рәсімдейді. Тиісінше, сыртқы жағынан да, зат жағынан да бейтараптықты сақтайтын қауіпсіздік шаралары бар. Мысалы, Комитет мүшесі өзі азаматы болып табылатын мемлекет ұсынған мерзімді баяндаманы қарауға немесе олар бойынша қорытынды ескертулерді қабылдауға қатыспайды. Сондай-ақ Комитет мүшесі өз еліне бағытталған Факультативтік хаттама бойынша шағымды талқылауға қатыспайды. Егер қандай да бір себептермен белгілі бір мәселеге қатысты бет-жүзге қатысты жалпы түсінік болуы мүмкін болса, Комитет мүшесі оны кез-келген сот ісін жүргізуден бас тартуға құқылы. Комитет мүшелерін екі жыл мерзімге сайлайды. Бұл лауазымды тұлғалар Комитеттің Төрағасы болып табылады, оған Комитет жұмысына жалпы жауапкершілік жүктелген, Төрағаның үш орынбасары және Баяндамашы, олар Бас Ассамблеяға жылдық есеп дайындайды. Сонымен қатар, қазіргі уақытта Комитет арнайы функцияларды орындау үшін бірдей мерзімге тағайындайтын үш арнайы баяндамашы бар. Олар:

- Жаңа коммуникациялар бойынша арнайы баяндамашы, оның функциялары Факультативтік хаттамаға сәйкес жаңа шағымдарды тіркеу және Комитетке ұсынылған жағдайда қалпына келтірілмейтін зиянның алдын алу үшін қажет болуы мүмкін уақытша қорғау шаралары туралы алдын-ала сұрақтар;

- Көріністерді бақылау бойынша арнайы баяндамашы, ол Комитеттің жекелеген істер бойынша шешімдерінің орындалуын бақылайды; және қызметкерлерін сайлау кезінде әртүрлі факторлар ескеріледі, олардың арасында әділ географиялық және лингвистикалық таралуы қажет. Комитетке Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас хатшысы беретін және Женевадағы (Швейцария) БҰҰ Адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы Комиссарының кеңсесінде қызмет ететін хатшылық қызмет көрсетеді.

Адам құқықтары жөніндегі комитет әдетте бір жыл ішінде үш аптаға созылатын үш мүшелік сессия өткізеді. Бұл сессиялар әдетте Наурыз айында БҰҰ-ның штаб-пәтерінде және тиісінше Шілде-Қазан айларында БҰҰ-ның Женевадағы кеңсесінде өткізіледі. Адам құқықтары жөніндегі кеңестің шағым беру тәртібі ерекше. Қарарға сәйкес әлемнің кез келген нүктесінде және кез-келген жағдайда адам құқықтары мен барлық негізгі бостандықтарының өрескел түрде бұзылуының алдын алу жолында шағымдардың жаңа рәсімі құрылды.[3, 5-бөл.]

Бұл процедура Адам құқықтары жөніндегі комиссияның жетілдірілген процедурасы болып табылады. Жаңа рәсім мемлекетпен тығыз ынтымақтастық мақсатында құпия болып қалады. Шағым тек мемлекеттік орган қабылдаған жеке адамның шешіміне қатысты болуы мүмкін, оның пікірінше, бұл адамның Пактіде кепілдік берілген адам құқықтарын бұзады. Бұл, мысалы, әкімшілік органның шешімі, прокурор, сот шешімі және т.б. Шағым заңның немесе басқа құқықтық актінің мазмұнына қатысы жоқ, тіпті егер бұл акт Пактіге қайшы келетін болса. Адам құқықтары жөніндегі комитет ішкі заңдардың Пактінің ережелеріне сәйкестігін тексеруге құқылы емес. Шағым көпшіліктің мүддесі үшін берілмейді, яғни., тұтқындарға қатыгез қарым-қатынас жасағаны, іс жүргізу кезінде жіберілген қателер, хат алмасу құпиясын бұзғаны туралы жалпыланған айыптауды қалыптастыру мүмкін емес.

Шағым белгілі бір адамға қатысты белгілі бір адам құқықтарының бұзылуына ғана қатысты болуы мүмкін. Адам құқықтары жөніндегі комитет жеке тұлғаларға, кәсіпкерлерге, қоғамдарға, кооперативтерге, қауымдастықтарға және т.б. шағымдарды қарастырмайды. Шағым тек 1991 жылдан кейін қабылданған мемлекеттік органдардың шешімдеріне ғана қатысты болуы мүмкін, яғни. Факультативтік хаттама күшіне енгеннен кейін. Ерекше

жағдайларда, егер адам құқықтарының бұзылуы жалғасса, Комитет осы күнге дейін қабылданған шешімге шағымды қабылдай алады. [4, 3-тар.]

Шағымда мыналар болуы керек:

1) жеке мәліметтер: тегі, аты, азаматтығы, мамандығы, туған күні мен жері, мекен-жайы;

2) шағым берілген мемлекет туралы;

3) алымдардың мазмұны;

4) өтініш берушінің пікірі бойынша бұзылған мақалалар;

5) қолданылған ішкі емдеу құралдары және олардың нәтижелері.

Шағымға іс үшін маңызы бар барлық құжаттардың көшірмелері қоса берілуі керек.

Шағым қолмен жазылған елдің тілінде жасалуы мүмкін. Адам құқықтары жөніндегі комитеттің ресми тілдері ағылшын және француз болғандықтан, шағым мен ілеспе құжаттарды осы тілдердің бірінде жасаған дұрыс, бұл сөзсіз бақылау процедурасын тездетеді.

Адам құқықтары жөніндегі комитеттің шешімі туралы айта кетсек, егер комитет адам құқықтары бұзылмаған деп тапса, ол тиісті мемлекет пен шағымданушыға өзінің шешімі туралы хабарлайды. Комитеттің шешімі түпкілікті болып табылады. Адам құқықтары жөніндегі комитет мемлекеттің адам құқықтарын бұзғанын білдіріп, оны бұзушылық деп санайтын шешімдерге (іс-қимылдарға), сондай-ақ Пактінің тиісті ережелеріне сілтеме жасайды. Көбінесе, шағымданушының көптеген шағымдарының ішінде Комитет тек кейбіреулерді ақтайды деп санайды. Комитет адам құқықтарының бұзылғанын мойындап, мемлекетті тиісті шаралар қабылдауға шақырады. Олардың табиғаты адам құқығының бұзылу түріне байланысты. Мысалы, Комитет сотталушыға медициналық көмек көрсетуді, бас бостандығынан айырылған адамды тез арада босатуды, мемлекеттік қызметке қайта оралуды және өтемақы немесе өтемақы төлеуді ұсынады. Бұл сондай-ақ, сирек болса да, адам құқықтарының бұзылу фактісі өтініш беруші алатын жалғыз қанағаттану болып табылады. Айта кету керек, өтемақы немесе өтемақы, адамның бұзылған құқықтарын басқаша қалпына келтіру мүмкін болмаған жағдайда ғана тағайындалады. Үлкен ақша алу үміті көбіне орындалмайды.

Қорытындылай келе адам құқықтары жөніндегі комитет заңды күшіне ие халықаралық шарт болып табылатын Пакте көрсетілген құқықтардың пайдаланылуын бақылаудың маңызды функциясын орындайды. Қатысушы мемлекеттердің баяндамаларын қарау, жалпы ескертулерді қабылдау немесе Пактінің бұзылғандығы туралы жеке тұлғалардың немесе мемлекеттердің шағымдарын қарау кезінде Комитет Азаматтық және саяси туралы халықаралық пактінің мағынасын анықтайтын аудармашы болып табылады. Бұл ретте ол негізгі құқықтар мен бостандықтарды кепілдендіретін құрал Пакт ережелерінің мағынасын толық және жомарт түсіндіруге тырысады. Комитет мүшелері белгілі бір мемлекетте немесе істе қолданылатын ресми құқықтық ұстанымға қарап қана қоймайды, керісінше, өзі мүдделі мемлекеттердегі іс жүзіндегі шындыққа тереңірек үңіліп, оң нәтижеге қол жеткізу үшін қорытынды шығарады. Шынында да, мемлекеттің Комитеттің көзқарастарына сәйкестігі мемлекеттің өзінің Уағдаластық міндеттемелеріне деген адал ниетінің дәлелі болып табылады. Осы жылдар ішінде Комитеттің жұмысы жалпы ұлттық деңгейде де, жекелеген істер тұрғысынан да көптеген заңдарға, саясатқа және тәжірибеге өзгеріс әкелді. Тікелей мағынада, Комитеттің Уағдаластыққа сәйкес оған жүктелген бақылау функцияларын орындауы әлемнің түкпір-түкпіріндегі адамдардың өмірін жақсартты. Дәл осы рухта Комитет өз жұмысын барлық қатысушы мемлекеттер үшін орынды және қолдануды жалғастырады және Пактімен кепілдендірілген барлық азаматтық және саяси құқықтарды барлық адамдар толық және кемсітусіз пайдалануға тырысады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Хански Р., Шейнин М. (сост.) Прецедентные дела Комитета по правам человека, Институт прав человека, Университет Або Академи (Турку), 2004.

2. Исмаилов Б.И. Комитет по правам человека / Международные стандарты прав человека для органов по поддержанию правопорядка. (2006). Дата обращения 14 августа 2012. Архивировано 18 августа 2012 года.
3. 3.Международная защита прав и свобод человека: Сборник документов. – М.: «Юридическая литература», 1990. – С. 21.
4. <http://www.adilet.gov.kz/kk/node/23780>